

PERFIL DE MARIA ÀNGELS ANGLADA Isidor Cònsul

En els vint-i-cinc anys que van de la publicació de *Díptic* (1972), el seu primer llibre de poemes, fins a *Quadern d'Aram* (1997), títol de la darrera novel·la, l'obra de Maria Àngels Anglada (Vic, 1930) s'ha consolidat entre les més sòlides de la literatura catalana actual. I com les accions de més rendibilitat a la borsa, els seus llibres són valors que cotitzen a l'alça en el mercat dels interessos literaris. En l'autora, però, aquest procés de maduració, en comptes d'envanir-la, ha afinat encara més un esguard atent i afable, acostumat a mirar en una perspectiva de tres horitzons: el món de l'antiguitat clàssica, que és el seu àmbit segurament més essencial, els espais d'una sensibilitat afuada i exquisida que dialoga amb les arts, i el d'una actitud que s'aferma solidària amb el món que li ha tocat de viure i compartir.

De l'Empordà estant, amb el cor badat als blaus de la Mediterrània, la literatura de Maria Àngels Anglada no ha deixat mai de viatjar per la intensitat del món antic, per les geografies que avalen allò que encara som i indrets que fan de bressol i referència de la cultura occidental. Llicenciada en Filologia Clàssica per la Universitat de Barcelona, la dimensió més particular del seu esperit ha buscat harmonies amb l'ànima del món greco-llatí i els fruits d'aquesta relació d'amor han estat l'estudi i la divulgació de les poetes hel·lenístiques en l'antologia *Les germanes de Safo* (1983), la influència de les quals es trasllueix en la seva poesia, sobretot a *Kyparíssia* (1980); la traducció dels *Epigrames* de Meleagre de Gadara, la novel·la històrica d'ambient hel·lenista i alexandrí *Sandàlies d'escuma* (1985), i una altra, *Artemísia* (1989), d'alta sensibilitat poètica, que circula per la Grècia actual. El mateix fil d'aquesta seducció per la cultura clàssica i els seus hereus més directes és responsable, en darrer terme, de tres assaigs d'estirp fonamentalment literària: *Paisatge amb poetes* (1988), *Paradís amb poetes* (1993) i *Retalls de la vida a Grècia i a Roma* (1997).

UNA POETA QUE ESCRIU NOVEL·LES

La narrativa de Maria Àngels Anglada s'inicià amb *Les Closes* (1979), una obra que s'asseu entre apunts de novel·la històrica, girs de gènere policíac i detalls d'una construcció d'encaix amb materials heterogenis -documents, actes judicials, cartes- que es barregen amb la voluntat de salvar la memòria d'una dona excepcional, la besàvia Dolors

Canals, i indagar un tèrbol assassinat en l'Empordà federal del segle passat, poc abans de la revolució de 1868. La novel·la, tot i l'èpica que segueix el rastre d'uns fets llunyans, es caracteritza per una tirada intimista i lírica que, amb el pas del temps, s'ha convertit en un dels trets més característics de l'estil narratiu de Maria Àngels Anglada. A l'edició de *Les Closes* segueixen les tres narracions aplegades a *No em dic Laura* (1980) i una segona novel·la, *Viola d'amore* (1981), que hi té punts tangencials de contacte, i on s'intensifica el to intimista d'una narradora que es passeja per espais familiars tancats, per la hipersensibilitat del seu protagonista, Màrius Teixidor, i pels replecs d'una memòria que s'omple de complicitats literàries i artístiques. La novel·la s'interna en un univers de música, oposa l'imperi de la sensibilitat al prosaisme de la raó i fins fusiona el món real i l'imaginari.

Les dues novel·les que segueixen, *Sandàlies d'escuma* (1985) i *Artemísia* (1989), surten d'aquesta dinàmica inicial d'espais tancats per obrir-se a l'essencialitat mediterrània del món grec. Tot i això, els protagonistes de totes dues són ànimes amarades d'art - poesia, música, pintura... - i mentre la primera es gronxa per espais de novel·la històrica, l'altra, *Artemísia*, es desplega en la contemporaneïtat del marc idíl·lic de Mitilene, l'illa on va viure Safo de Lesbos. Els amors i viatges de Glauca de Quios, poetessa i música del segle III abans de Crist, es despleguen per *Sandàlies d'escuma*, una delicada narració d'història i ficció que bascula entre un tram de novel·la i la recreació de la vida quotidiana de l'hel·lenisme. A *Artemísia*, en canvi, el lector es troba davant d'una novel·la breu -una "nouvelle"- que segueix els revolts obscurs d'un amor absent i les relacions més puntuals d'un violoncel·lista -herència de *Les Closes* i de *Viola d'amore*- que entra en contacte amb dues italianes que l'acullen com a dispeser, i una estudiant grega que fa estada a la mateixa casa. Amb aquests elements, Maria Àngels Anglada escriu una història bella i intensa, contrapuntada per un rerefons de misteri vetllat per la presència de la mort, i amorosida per la fluïdesa del diàleg entre les arts. A més, amb el personatge d'Artemísia, la gran de les dues dones italianes, l'escriptora catalana ret homenatge a Artemísia Gentilleschi, pintora del renaixement italià que fou deixeble de Caravaggio.

També *L'agent del rei* (1991), la quarta de les novel·les de Maria Àngels Anglada, es conforma, en els seus trets fonamentals, com un homenatge. L'escriptora, que viu a Figueres però és filla de Vic, recupera del llunyà segle XV la figura d'Andreu Febrer, vigatà com ella, personatge singular i fascinant de la Corona d'Aragó. Fou poeta

i cortesà, traductor primerenc de la *Divina Comèdia* de Dante i home de confiança dels reis Martí l'Humà i Alfons el Magnànim, als quals va servir com a diplomàtic murri, a vegades dúctil i altres enèrgic segons com ho demanaven les circumstàncies. Barrejant el temps històric de l'autora amb el segle XV d'Andreu Febrer, *L'agent del rei* és, tot alhora, un relat històric, una investigació filològica i una capbussada fins a les arrels de la sensibilitat catalana. El mateix any de publicació d'aquest homenatge a Andreu Febrer, Maria Àngels Anglada aplegà deu contes, que prèviament havia fet conèixer en diaris i revistes, a *La daurada parmèlia i altres contes* (1991). El volum es capté, sobretot, com un exercici d'estil, de prosa elegant i ordenada, i on abunden els trets de lirisme i sensibilitat que sempre l'han caracteritzada. Segons que afirma la mateixa narradora, es tracta de contes que, com els líquens que aprofiten les escletxes de les pedres, s'han redactat esgarrapant engrunes de temps al temps que dedicava a altres obres, aparentment de més volada.

El violí d'Auschwitz (1994) i *Quadern d'Aram* (1997) s'obren a la llum del tercer dels horitzons de Maria Àngels Anglada, el de la dimensió crítica i el compromís solidari amb els febles, sense que la nova perspectiva suposi haver de bandejar els punts d'una sensibilitat que viatja prop del confort líric de la poesia i entaula diàlegs amorosos amb el món de la música. Daniel, el protagonista d'*El violí d'Auschwitz*, és un jueu de Cracòvia, violer d'ofici, tancat al camp d'extermini nazi on declara, per aproximació i per mirar de salvar la vida, que és fuster. Però quan els alemanys descobreixen que és luthier, es troba, per mor d'una juguesca a vida o mort, en el repte d'haver de construir un violí tan bo com un Stradivàrius. La construcció del violí, que a la llarga servirà per a convertir-lo en supervivent, esdevé el símbol més poderós i magnífic de la novel·la: la música contra la barbàrie, el contrast radical entre la bellesa creada per les mans del luthier i l'horror de sobreviure en la cruel insensatesa d'Auschwitz. Jorge Semprun ha convertit la novel·la en un guió de cinema i es treballa en el projecte que ha de filmar-la d'immediat.

Quadern d'Aram, per la seva banda, recorda que la memòria històrica és feble amb els pobles petits i Turquia n'és tan conscient que s'ha especialitat a espremer el suc de la impunitat que li atorga el privilegi d'una situació geopolítica favorable. Aquestes raons d'estratègia geogràfica li han permès barbaritats com l'anihilament del poble armeni arrecherat, en bona part, dins de l'imperi otomà. Entre 1915 i 1916, en el marc d'una espiral de tensions encetades el darrer terç del XIX, es produí el cop més

sagnant en la història del genocidi armeni. Pel cap baix, es compta que n'assassinaren més d'un milió i mig. Sobre aquests fets, Maria Àngels Anglada ha escrit *Quadern d'Aram*, una novel·la breu que compta amb l'intens dramatisme de la pròpia història, una eficaç funcionalitat narrativa i la compulsada capacitat de síntesi de la narradora que acostava sovint la novel·la fins als territoris de la lírica. Dins de la ficció narrativa, aquest detall és abonat pel fet que Maryk i Aram, les dues veus de la narració, siguin l'esposa i el fill, respectivament, de Vahé, personatge inspirat en el gran poeta armeni Daniel Varudjan (1884-1915).

ELS LLIBRES D'ASSAIG I VIATGE, LA TRADUCCIÓ I LA POESIA

La passió de Maria Àngels Anglada pel gruix cultural, antic i modern, que té com a bressol les geografies grega i italiana ha donat dos llibres que barregen la perspectiva del viatge i l'encert de l'assaig literari: *Paisatge amb poetes* (1988) i *Paradís amb poetes* (1993). El primer evoca diferents contrades italianes en la veu i la lectura dels seus poetes: la Florència de Carlo Bettonchi, la Sicília de Quasimodo, la Roma d'Ungaretti i de Pasolini o el Milà d'Eugenio Montale, per posar només alguns exemples. Cinc anys més tard, a *Paradís amb poetes* (1993), l'escriptora repetí una operació similar en la pell de la geografia grega i servint-se de poetes que li són propers, i fins familiars: del vell Homer a Kavafis, d'Odisseas Elitis a Pandelís Prevelakis i de la mítica Safo fins a Iorgos Seferis i Iannis Ritsos. L'itinerari passa per sis paratges de l'antiguitat grega (Creta, Micenes, Delfos, Mitilene, Atenes i Delos), i s'arrodona amb apunts sobre Hèlena d'Esparta, un dels personatges més coneguts de la literatura clàssica. En cadascun d'aquests indrets, i com havia fet en el llibre sobre Itàlia, l'autora retroba la veu amiga de la poesia, desplega un diàleg d'harmonies entre passat i present, i hi afegeix la gràcia de detalls descriptius i espurnes d'un capbussament en els aspectes menuts de la quotidianitat.

A banda de les generoses mostres que s'ofereixen en els dos llibres acabats d'esmentar (*Paisatge amb poetes* i *Paradís amb poetes*), pel que fa a la feina de Maria Àngels Anglada com a torsiàny i traductora, cal recordar, novament, l'estudi i divulgació de l'antologia de poetesses hel·lenístiques, *Les germanes de Safo*, i la traducció i edició dels *Epigrammes* de Meleagre, poeta hel·lenístic del segle I, d'obra acolorida, alegre, sensual i directa. Totes dues obres ens menen per la singularitat de la vida amorosa a

l'antiga Grècia que simultanejava sense conflictes les relacions homosexuals i les heterosexuales. Aquesta insistència a voler donar notícia de la vida quotidiana de l'antiguitat greco-llatina ha donat un darrer volum de tenacitat didàctica en l'antologia *Retalls de la vida a Grècia i a Roma*. Maria Àngels Anglada ha remenat el fons de la pròpia experiència lectora, ha triat els textos més adients des d'una perspectiva pedagògica i els ha presentat, falcats per una nota introductòria, a la curiositat del lector: Pal·ladi, Plini el Jove, Ovidi, Horaci i Plaute formen el quintet dels autors llatins, mentre que alguns epigramistes de "L'Antologia Palatina", Herodes, Xenofont, Lisias i Homer s'afilieren en l'equip dels grecs. El conjunt floreix amb la diversitat plural de cada dia, i els retalls apedacen la realitat de l'amor i de les malalties, els plats i les feines del camp, la gastronomia i els lleures estovats que fan més passadora l'existència.

Finalment com a poeta, Maria Àngels Anglada és autora dels dos títols esmentats, *Díptic* (1972) i *Kyparíssia* (1980), que, amb *Carmina cum fragmentis*, conformen un conjunt poètic aplegat en el volum *Columnes d'hores (1965-1990)* (1990). Es tracta d'una poesia que no s'allunya gens de les coordenades que s'han assenyalat fins ara com a característiques de la seva literatura: l'essencialitat musical, el diàleg entre les arts i el cor obert a la profunditat clàssica que l'amara. La cinquantena escassa dels seus poemes són una síntesi clara dels interessos estètics i literaris de l'autora: alguna peça reivindicativa, evocacions del món clàssic, poemes de contingut crític, homenatges a autors cabdals de la literatura catalana, variacions sobre temes grecs i poemes escrits a la manera dels apòcrifs... Una poesia, fet i fet, complementària del seu món narratiu i assagístic. El lector que signa aquest paper, devot declarat de l'obra de Maria Àngels Anglada, té la impressió que, en el seu cas i vist de conjunt, el sentit líric més autèntic s'ha anat desplaçant de la poesia a la narrativa.

Isidor Cònsul